

Отже, історія, розказана в повісті “Розбитий тротуар”, має гіркий присмак. На жаль, гіркота на губах Елени та її однолітків стає ще більшою, ще гіршою, коли вони виростають, адже багато з них вимушені були залишити свою країну або жити під тиском репресій, долаючи травми, завдані Громадянською війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bunn D. Tajando las ideas: literatura y alimento [Електронний ресурс] / Daniela Bunn. – Brasil : Universidade Federal de Santa Catarina Florianopolis. – Режим доступу : <http://www.omni-bus.com/n27/bunn.html>.
2. Calvillo Jurado M. Introduccion a las relaciones entre Cocina y Literatura (un articulo para abrir boca). [Електронний ресурс] / Miguel Calvillo Jurado. – Режим доступу : <http://cocinayliteratura.wikispaces.com/Introduccion+a+las+relaciones+entre+Cocina+y+Literatura>.
3. Cunqueiro A. La cocina cristiana de Occidente / Alvaro Cunqueiro. – Barcelona : Tusquets, 1981. – 282 p. Figueroa de Inzunza A. A la mesa con Neruda / Aida Figueroa de Inzunza. – Barcelona : Mondadori, 2000. – 165 p.
4. Garcia J. L., Tovar R. Un banquete por Sefarad : cocina y costumbres de los judios espanoles / Jacinto L. Garcia, Rosa Tovar. – Gijon : Trea, 2007. – 349 p.
5. La gastronomia en el camino de la lengua castellana / [coord. Laura Mala Garayoa]. – La Rioja : Fundacion Camino de la Lengua Castellana, 2003. – 105 p.
6. Mapelli E. La cocina andaluza en literatura / Enrique Mapelli // Revista Jabega. – 1981. – N 34. – P. 32–40.
7. McGEE H. La cocina y los alimentos: enciclopedia de la ciencia y la cultura de la comida / Harold McGEE. – Barcelona : Debate, 2007. – 941 p.
8. Neuschafer-Carlon M. La acera rota. Memoria de un comienzo / Mercedes Neuschafer-Carlon. – Vigo : Ediciones Cardenoso, 2011. – 188 p.
9. Saiz Ripoll A. La infancia que no cesa. La obra de Mercedes Neuschafer-Carlon [Електронний ресурс] / Anabel Saiz Ripoll // Mundo de Letras. Literatura. – Режим доступу : <http://www.islabahia.com/arenaycal/2003/02febrero/anabel91.htm>.

СМАК ЖИТТЯ І РЕЦЕПТ САМОІДЕНТИФІКАЦІ В РОМАНІ ЕНН ТАЙЛЕР “Компас Ноя” (Noah’s Compass, 2009)

Ганна РИКОВА

Київський національний лінгвістичний університет

Категорія їжі перетинає безліч концептуальних меж, проте найбільш чутливими до зміни їстівних та смакових стратегій звісно лишатимуться ЗМІ і література. В аналітичному фокусі нашої розвідки пропонуємо розглянути такі виміри цієї категорії: *комунікативний код їжі* (їжа як індикатор соціальних статусів, просторовий код їжі, комплекси стосунків особистість – соціум, особистість – родина/родичи, особистість – власне Я); *їжа і смак як категорії онтологічної перцепції та пошуку* (їжа / смак і пам’ять, процес пригадування і спогади); *смак як сенсорна модальність* (запах їжі як засіб самоідентифікації); *інтертекстуальний код їжі*. Матеріалом для аналізу зазначених аспектів обрано роман “Компас Ноя” (Noah’s Compass, 2009) американської письменниці Енн Тайлер.

Ключові слова: їжа, смак, (не)смак життя, самоідентифікація, комунікативний код їжі, онтологічна перцепція / пошук, пам’ять, пригадування, сенсорна модальність, запах їжі, простір.

Категорія еди пересекат множество концептуальных границ, но наиболее чувствительными к изменениям пищевых и вкусовых стратегий конечно же остаются СМИ и литература. В аналитическом фокусе нашей статьи предлагаем рассмотреть следующие измерения этой категории: коммуникативный код еды (еда как индикатор социальных статусов; пространственный код еды; комплексы отношений личность – социум, личность – семья / родственники, личность – собственное Я); еда и вкус как категории онтологической перцепции и поиска (еда / вкус и память, процесс вспоминания и воспоминания); вкус как сенсорная модальность (запах еды как способ самоидентификации); интертекстуальный код еды. Материалом для анализа упомянутых выше аспектов выбран роман «Компас Ноя» американской писательницы Энн Тайлер.

Ключевые слова: еда, вкус, вкус / бесвкусие жизни, самоидентификация, коммуникативный код еды, онтологическая перцепция / поиск, память, воспоминания, сенсорная модальность, запах еды, пространство.

The category of food crosses multiple conceptual borders, but mass media and literature tend to be the most sensitive towards the changes that happen in the sphere of food and taste strategies. Our research focuses on the following dimensions of the food category: communicative food code (food as an indicator of social statuses, space food code, relationship complexes like personality – society, personality – family /relatives,

personality – the Self); food and taste as the categories of ontological perception and quest (food / taste and memory, reminiscence and memories); taste as a sensory modality (the smell of food as a means of self-identification); intertextual food code. The novel *Noah's Compass* (2009) by Anne Tyler serves as the textual basis for our research.

Key words: food, taste, the taste of life, self-identification, communicative food code, ontological perception/quest, memory, reminiscence, sensory modality, food smell, space.

Жодну епоху чи націю, країну чи соціальну групу, та й будь-яку живу істоту не можливо уявити байдужою до їжі. Саме завдяки ставленню до цієї категорії та способу побудови власної істотної парадигми виявляємо ключові вектори генетичного, історичного, економіко-політичного, соціального та, зрештою, культурного розвитку людства і світу в цілому. З кожним новим історичним кроком людство вигадує все нові типи поведіння з незмінним, таким життєво необхідним істотним комплексом, спектр якого тішить сучасне маскультове око як аноксичними вибриками та експериментами людства, так і ожирілими наслідками швидкого темпу життя.

Категорія їжі перетинає безліч концептуальних меж, проте найбільш чутливими до зміни істотних та смакових стратегій звісно лишатимуться ЗМІ і література. В аналітичному фокусі нашої розвідки пропонуємо розглянути такі виміри цієї категорії: *комунікативний код їжі* (їжа як індикатор соціальних статусів, просторовий код їжі, комплекси стосунків особистість – соціум, особистість – родина/родичі, особистість – власне Я); *їжа і смак як категорії онтологічної перцепції та пошуку* (їжа / смак і пам'ять, процес пригадування і спогади); *смак як сенсорна модальність* (запах їжі як засіб самоідентифікації); *інтертекстуальний код їжі*.

Матеріалом для аналізу зазначених аспектів обрано роман *“Компас Ноя”* (Noah's Compass, 2009) американської письменниці Енн Тайлер. Такий вибір зумовлено в першу чергу, зацікавленням самобутньою американською соціокультурною системою, яка вже довгий час свідомо і несвідомо перетворює свій “плавильний тигель”, мультикультурну “піцу” на найбільший та найекстремальніший майданчик харчових експериментів. Зазначимо, що саме Америка вирізняється з-поміж інших країн найбільшою кількістю національних символів, алюзій та метафор, пов'язаних з їжею (e.g.: *Salad bowl, multicultural pizza, Big Apple, McDonald's etc.*), кількість яких продовжує невпинно зростати останніми роками.

Ще однією з причин звернення саме до цієї авторки і її вже сімнадцятого роману є, напевне, небайдуже ставлення Е. Тайлер до їжі, смаку, апетиту і харчування протягом всієї своєї романної і сімейної (з огляду на провідний жанр творчого доробку Е. Тайлер – сімейний роман) біографії. Все починається з її короткої прози. Наприклад, в оповіданні “Звичайні хвили у бурхливій воді” (“Average Waves in Unprotected Waters”, 1977) комунікативний комплекс “мати-син” авторка пропускає крізь категорії смакування і годування. І, напевно, варто згадати в такому істотному контексті один з найвідоміших романів Е. Тайлер “Обід у ресторані “Туга за домом” (Dinner at the Homesick Restaurant, 1982), в якому маємо змогу спостерігати, яких семантичних конотацій може набути традиційний істотний простір – кухня, обідній стіл, а також якими можуть бути наслідки синтезу домашньої та ресторанної кухонь для однієї типової американської родини.

Роман “Компас Ноя” не є винятком з тайлерівської романної парадигми з майже усіма авторськими кліше на рівні сюжету та системи образів: історія руйнації однієї родини, розлучення й налагодження стосунків між батьками й дітьми, конфлікт поколінь тощо. Проте цього разу наслідки й переживання життєво-сімейних негараздів досліджуємо крізь свідомість (або її втрату) чоловічого персонажа, шістдесятидворічного вчителя Лаяма Пеніуела, а не як у більшості романах Е. Тайлер – жіночого. Помічаємо все більший акцент, який робить авторка на особистості та її внутрішньому конфлікті, що супроводжується і загострюється повсякчасними втратами (родини, роботи, будинку, пам'яті, спогадів, спілкування, нормального харчування тощо). Все це створює плідне підґрунтя для оприявлення поетики їжі, зокрема її *комунікативного коду*. Розпочавши роман фактично з сюжетної кульмінації (“*На шістдесят першому році свого життя Лаям Пеніуел втратив роботу. <...> До речі, це міг бути знак. Це міг бути саме той поштовх, якого йому так бракувало, аби підійти до наступної стадії – фінальної стадії, підсумкової стадії. Тієї стадії, де б він воступився б у своє крісло-гойдалку і обдумував щоб це все могло означати наприкінці.*” [4, с. 2]), авторка з самого початку визначає соціальний статус Лаяма чи, скоріше, його втрату. Пізніше дізнаємось, що, втративши через скорочення не таку вже улюблену роботу вчителя у приватній школі для хлопчиків Сент Дайфрігз, Лаям втрачає усі можливі зв'язки із зовнішнім світом і вже готується зустріти свою старість, якби не випадок, що слідує за його переїздом до меншої і дешевшої квартири на околиці міста. Після переїзду Лаям оглядає

своє нове помешкання, неприглядне, типове й сіре, без жодних яскравих рис і барв. Дійшовши під час невеличкої екскурсії до кухні, “однієї з найпростіших” [4, с. 4], він раптом розуміє, що саме така кухня йому, мабуть, підійде якнайкраще, оскільки “він ніколи не був гарним кухарем” [4, с. 4]. І саме з цього моменту через свої так звані стосунки з їжею (не говоримо про смакові уподобання, бо їх у Лаяма немає) починає поступово окреслюватися та комунікативна і життєва порожнеча, що утворилася навколо нього.

Перша теза, яка визначила Лаяма як поганого кухаря, звичайно, не є випадковою. Невміння готувати є логічним наслідком високого розвитку споживацької культури США, яка спрощує повсякденне життя своїх громадян, задовольняючи щоденні базові потреби напівфабрикатами, кафе швидкого харчування і доставкою готової їжі додому. З іншого боку – наслідком такого роду спрощення є вимкнення/нівелювання псевдонепотрібних, проте основоположних життєвих навичок, як-то здобуття / віднайдення (якщо йдеться про доставку їжі додому) і приготування їжі. Думка, яка виникає у Лаяма в голові під час перших відвідин кухні, була спрямована саме на з’ясування того, які кафе доставки їжі додому були в радіусі його району. Отже, користуватися цим необхідним кухонним простором Лаям не планував. Крім того, відсутність зазначених навичок є свідченням браку спілкування внутрішньосімейного: навіщо вчитися готувати, якщо немає для кого. Овдовівши після першого шлюбу і розлучившись із своєю другою дружиною (з якою лишилися діти), Лаям зрештою перестає *смакувати життя*, він втрачає до нього *апетит*. Так само як він заповнював порожнечу кухонних стін “*невиразними репродукціями Ван Гога, постерами французьких бістро*” [4, с. 5] (звертаємо увагу на вміщення у власному порожньому їстівному просторі певних естетичних, мистецьких зразків-кліше тих самих їстівних, комунікативних центрів), він заповнює і порожнечу свого шлунку, закинувши туди желейний сандвіч із молоком. Слід зазначити, що пристрасна звичка Лаяма замовляти їжу додому, у більшості випадків – байдуже яку, знову свідчить про його інтровертність і комунікативну закритість у власній тілесній та просторовій мушлі по відношенню до зовнішнього світу та соціуму. Замовивши їжу додому, Лаям вливається в мейнстрім “середньостатистичного” американського життя, намагається розчинитися в ньому, не виказавши своєї онтологічної присутності.

Цікавими крізь призму їжі виявляються стосунки Лаяма з його родичами. По-перше, їхній сімейний діалог більше нагадує розмову присутнього з відсутнім, або ж половину діалогу, оскільки Лаям частіше лишається стороною пасивною і не виказує певного інтересу до спілкування або налагодження стосунків. Проте його жінки (сестра, колишня дружина, три доньки) так чи інакше намагаються дбати про нього, особливо після його звільнення та прикрого випадку із нападником і втратою пам’яті. Так колишня дружина Луїз підтримує чоловіка у свій спосіб і встановлює хоч якусь опосередковану комунікацію, передавши йому через молодшу доньку Кітті домашній суп. Сестра Лаяма Джулія привозить йому горщик тушкованої яловичини. У наведених вище ситуаціях їжа виконує декілька функцій водночас: для жінок – це “*метафора їхніх емоцій <...> Їжа стає барометром жіночих почуттів щодо себе та світу*”, реалізує в жінці в першу чергу її материнську функцію (оскільки в обох випадках функція жінки-дружини або коханки є неможливою) та надає відчуття власної вартості й цінності в межах родини [3, с. 2, 5]. З боку Лаяма ці домашні, сімейні смаки, як і їхні авторки (Луїз та Джулія), лишаються без уваги й дуже швидко замінюються кавою і шматком славнозвісної піци чи салатом. Таку саму реакцію отримує домашня їжа і від молодшої доньки Лаяма Кітті, яка віддає перевагу ще одному фетишу американської споживацької культури, що “*заряджає її життєвою енергією*” [4, с. 34] – дієтичній Колі. Кітті тікає від надмірної опіки матері до помешкання батька, і, у її випадку, відмова від супу, який передала мама, сигналізує відмову від материнського піклування.

Варто звернути увагу на ще одну важливу деталь – Лаям не їсть червоного м’яса, про що, напевно, після довгих років, проведених разом, забули як його сестра, так і колишня дружина, приготувавши йому суп і яловичину (знов свідчення міскомунікації). Ще одна їстівна характеристика Лаяма, якою винагороджує його сестра, це те, що він є “*перебірливим їдцем все своє життя*” [4, с. 32], що, звичайно, має вказати на перебірливість / вибірковість Лаяма і у його життєвих звичках та стосунках. Така риса характеризувала його з самого дитинства, коли у певний період свого життя він їв усе, навіть суп, лише китайськими паличками або харчувався їжею лише білого кольору (“*макаронами, картопляним торе і рисом*” [4, с. 32]). Це було своєрідним засобом повернути до себе увагу батьків, і матері зокрема, оскільки вона мусила готувати для сина окремо. Отже, певний тип вибірковості в їжі або способі харчування суголосний із певним періодом Лаямового життя. Крім того,

така своєрідна перебірливість знов повертає нас до, на перший погляд, незвичної комбінації із пристрасно до замовлення страв додому, оскільки майже фастфудівська їжа (чи то піца, чи то китайські роли) жодним чином не задовольнить вибагливий смак Лаяма. Проте саме замовний спосіб харчування надає можливість відчутти себе господарем ситуації хоча б на деякий час за допомогою таких *мікро життєвих виборів*, такої *множинності смаків*, серед яких маєш змогу обирати той, що до вподоби зараз і тепер. Зрештою, характеристику Джулії Лаям поправляє і уточнює: “Я просто відзвичаївся. Якби я знов почав їсти м’ясо, то в мене мабуть, вже забракло б ензимів, аби його переварити” [4, с. 32]. Цю сентенцію Лаяма можна б було продовжити і сказати, що Лаям, зрештою, потрохи відзвичаївся спілкуватися, і наблизився до того, аби відзвичаїтися жити. Адже небажання Лаяма вживати м’ясо, що зазвичай асоціюється із чоловічою енергією і взагалі має певну вітальну функцію, маркує відверте небажання Лаяма починати щось нове у своєму житті, наприклад шукати нову роботу чи будувати нові стосунки. Свідченням цього слугує і вестиментарна характеристика Лаяма: “В нього навіть не було одягу, аби піти додому (з лікарні – А.Р.). Ані нормального щоденного одягу, тільки піжама. Він був голим і самотнім і незахищеним і нелюбимим” [4, с. 13] – або слова його сестри Джулії: “<...> штани вже втрачають петлю для паску, а сорочка така стара, що аж прозора. Він сподівався, що цього ніхто не помітить.” [4, с. 13, 30]. Саме такий вигляд Лаяма коментує і його колишня дружина, назвавши його “бідняком / жебраком й незаможником” [4, с. 19].

Суголосно одягу про небажання спілкуватися кричать всі комунікативні гаджети на кшталт телевізора, комп’ютера, Інтернету, мобільного телефону чи Айпода, яких у Лаяма просто не було. Єдиним посередником між ним та світом лишався звичайний телефон, який все ж таки зіграв свою вирішальну роль у налагодженні стосунків із молодшою за Лаяма на двадцять три роки Юніс. Він просто забув їй написати свій номер, через що Юніс була змушена повернутися по номер до нього додому ще раз, оскільки мала величезну пристрась до телефонних розмов. Саме байдужість і невибагливість Юніс до їжі стали одними з тих рис, що привабили в ній Лаяма. Хоча перше враження від Юніс під час їхнього ланчу у кав’ярні було абсолютно протилежним: “вона здавалася дуже вибагливим / примхливим їдцем” [4, с. 47]. І зрештою, таке поєднання вибагливості / перебірливості в їжі та простоти харчових уподобань зближувало Лаяма з Юніс ще більше. Юніс не вміла готувати, що змусило

самого Лаяма активізувати надовго забуті навички і піклуватися про симпатичну йому жінку, пригостивши чи кавою, чи чаєм, чи салатом, а подеколи вдатися до звичного способу харчування і замовити для спільного ланчу чи вечері смажене курча. Зауважимо, що по відношенню до Юніс саме через їжу Лаям проявляє здебільшого батьківський тип піклування, таке саме як по відношенню до своєї дочки Кітті, яку час від часу намагається нагодувати сніданком чи обідом. Кітті, у свою чергу, наслідуючи батька, є досить вибагливим їдцем, повсякчас віддаючи перевагу єдиному життєвому рушію, від якого безпосередньо залежить позитивне налаштування кожного наступного дня – дієтичній Колі.

Їжа і смак як категорії онтологічної перцепції та пошуку (їжа / смак і пам’ять, процес пригадування і спогади). Отже, наступного після переїзду дня Лаям прокидається у лікарняній палаті із перебитою головою і, що найстрашніше, нічого не пам’ятає про те, що з ним трапилося. Такий стан заводить Лаяма у ступор і змушує панікувати: “Тим, що засмучувало найбільше щодо втрати пам’яті, думав він, було відчуття втрати контролю. <...> Я втратив частину життя. <...> Я божжеволю через втрату пам’яті. <...> Ціла брила часу зникла” [4, с. 11, 15, 25]. Цікаво, що разом із стражданнями, які переживає Лаям через втрату спогадів про момент вторгнення до його помешкання і нападу на нього, у пам’яті починають виринати спогади про набагато важливіші життєві події, які він забув. Так, наприклад, Лаям пригадує, що довгий час не міг запам’ятати обличчя своєї другої дружини протягом періоду їхнього залицяння та перших подружніх років (“Вона була середньостатистичною жінкою, середньостатистичною /звичайною в усіх сферах і проявах. Середньої довжини курчає коричневе волосся, середньої ваги і зросту, зі звичайним макіяжем, що мав на меті не привертати уваги” [4, с. 13]). А також згадує про те, що вже давно не вітає з днями народження своїх дочок і онука, які так само забули про нещодавній день народження батька. Все це є ще одним свідченням втрати сімейних зв’язків і, зрештою, віддаленням Пеніуелів один від одного.

Дивним видається той факт, що *втрату пам’яті* Лаяма супроводжує й *втрата смаку / смаково-сенсорних властивостей*. Куштуючи той чи інший продукт, він абсолютно нічого не відчуває, про насолоду їжею взагалі не йдеться. Це підтверджує думку про „тісний зв’язок, що має пам’ять із емоціями – через органи чуття, тіло і його найголовніші потреби” і про те, що пам’ять лишається “динамічним процесом, а не лише скринцею спогадів або бібліотекою колись пережитих вражень” [1, с. 115-116].

Спогади ж є наслідком безперервної взаємодії між властивостями мозку і зовнішніми подразниками, що надсилаються органами чуття. Такими подразниками й мали б стати смаки і запахи, аби зачепити своїми органолептичними властивостями рівень чуттєвий (як це було в славнозвісних романах Пруста, Маркеса, Джойса чи Фолкнера) і спровокувати мнемотичне й ідентифікаційне відродження Лаяма.

Проте разом із втратою спогадів / пам'яті, як не дивно, Лаяма починає переслідувати нав'язливий *запах оцту*. І з того часу *смак* поступово *набуває сенсорної модальності, а втрачений спогад на певний час заміщується запахом*. Намагання Лаяма демістифікувати і визначити для себе цей запах супроводжують його ідентифікаційні / онтологічні шукання. Стурбованість запахом оцту провокує панічні стани щодо неможливості пригадати і, відповідно, незворотності втрати частини власного Я. Чіпляння Лаяма за той невлотимий спогад змусили його навіть думати про те, чи не винайняти собі персонального асистента, який би "*жив твоїм життям замість тебе*" [4, с. 28], запам'ятовуючи та фіксуючи все за нього, аби у будь-який момент Лаям міг пригадати те, що з ним відбувалося. Саме цю роль він і планував запропонувати асистентці місцевого мільярдера Ізмаїла Коупа Юніс, проте доля вирішила все за нього.

Звертаючись до медичної практики, дізнаємось про досить часті випадки втрати пам'яті, яка супроводжується так званою паросмією (сенсорними галюцинаціями). До речі, такий галюциногенний стан фіксує в себе і сам Лаям. Цікаво, що в контексті християнської міфології оцет ідентифікується із *страстями Христовими*, що певним чином могло б пояснити ті страждання і муки (на рівні свідомості і психіки), які проходить Лаям заради віднайдення спогаду і реконструювання власного Я. Алхімічний дискурс визначає *оцет як символ свідомості*, і у випадку з Лаямом таке тлумачення працює кардинально навпаки, оскільки нав'язливий запах оцту маркує знов-таки втрату свідомості. Ще одне тлумачення підказує дискурс сновидний, в якому *запах оцту має попередити припущення помилки у майбутньому*. Це, безперечно, відсилає нас до декількох "помилкових" ситуацій у житті Лаяма: по-перше, невдалі стосунки з Юніс, які не спромоглися вирвати Лаяма із тенет його власної меншовартості і сором'язливості; по-друге, невдала спроба знайти іншу, цікавішу роботу і, відповідно, змінитися, оскільки викладання не було його покликанням і ніколи не викликало особливого задоволення. Лаям зрештою йде найлегшим для себе шляхом, долаючи свою самотність

на посаді "zayda" [з івриту – дідусь] у дитячому садочку, замінивши чужій малечі дідуся-няньку. Для власного онучка Лаям увійшов у роль дідуся лише один раз, хоча певні спроби встановити контакт з хлопчиною він робить, і не без допомоги їжі: Лаям готує спеціально для нього розчинне какао із цукровим суфле. Такі спроби заповнити комунікативну лакуну у стосунках з родичами їжею Лаям робить неодноразово, адже кожен візит чи то дочок, чи сестри, чи колишньої дружини він супроводжує філіжанкою кави, або, по можливості, чимось більш вагомим. Але брак слів, спільних тем і зацікавленості не може перекрити запропонований сандвіч, а відтак жодні з відвідин так і не перетворюються на душевний ритуал – сімейний обід. Отже, очевидною стає неможливість налагодити стосунки із власними дітьми і онуком та, зрештою, відновити таку потрібну Лаяму домашню родину ("*homely family*" [4, с. 23]), якою Пеніуели колись були.

Яскравою родзинкою поезики їжі в цьому романі виступає ще один аналітичний вимір – *інтертекстуальний*. В цьому аспекті авторка вже традиційно звертається до своїх улюблених інтертекстуальних ключів. Першим з них буде відлуння шекспірівського Короля Ліра, чію родинно-комунікативну структуру (тему стосунків батька з його трьома доньками) Е.Тайлер вкотре використовує в якості сюжетного трафарету (пригадаємо роман "Драбина життя", 1995). Втрата пам'яті Лаяма суголосна божевілля і безпам'ятству Короля Ліра. Так само як і допомога, яку, зрештою, отримують батьки від своїх молодших доньок. Адже саме молодші доньки (Корделія для Короля Ліра і Кітті для Лаяма) забезпечуватимуть їм підтримку та самотнє існування і стануть свідками їхніх найскрутніших хвилин життя. Крім того, спільним для обох образів, Ліра і Лаяма, є втрата певного соціального статусу і відчуття непотрібності й самотності як наслідок цієї втрати, а також *голод і спрага* у випадку Короля Ліра та потреба економити, неспроможність купувати дорогу, якісну їжу – у Лаяма.

До ще одного інтертекстуального ключа – казки про Ганселя та Гретель (вже зустрічаємо у романі "Святий Можливо", 1991) – звертається авторка, коли йдеться про своєрідні прояви почуттів Юніс до Лаяма. Лаям згадує про цю казку, як тільки помічає, що Юніс поступово все частіше, наче ті "*хлібні крихти Ганселя та Гретель*" [4, с. 65], забуває в його помешканні свої речі або лишає залишки їжі чи розлитий чай на його столі. Нагадаємо, що в казці діти використовують хліб в якості

дороговказу аби не загубитися в лісі, не втратити дорогу додому, до своїх батьків, і саме це є прикладом збереження певного комунікативного зв'язку із сім'єю. Що ж до Юніс, то тут ми теж спостерігаємо, як молода жінка намагається встановити контакт, захопити увагу і у свій спосіб оживити похмурий, сірий життєвий простір Лаяма. За допомогою залишків їжі Юніс робить спробу прокласти власну емоційну стежку до серця Лаяма і стати частиною його родини. Проте пізніше стає очевидно, що ота стежка Юніс, на жаль, прокладена в нікуди.

Таким чином, їстівна парадигма Лаяма Пеніуела залишилась несмачною і прісною. Відчувши на певний час *апетит до життя*, віднайшовши свій власний *ідентифікаційний компас* завдяки Юніс і надії на повернення втрачених спогадів, Лаям розуміє, що він йому не потрібний, так само як компас не потрібний біблійному Ною (відповідно до оксюморуна у назві роману), адже Лаям воліє повернутися у свій усталений *життєвий несмак*. У цьому романі категорія їжі є знаком не лише для певних тем, але й для, в першу чергу, комунікативних ситуацій або неможливості їхнього створення. Їжа стає інструментом налагодження різного роду стосунків, а також виконує одну з провідних своїх функцій – функцію пригадування (“*коммеморативну*” [2, с. 32]), реконструкції спогадів про власне Я. Крім того, категорії їжі, смаку та запаху дозволяють зануритись набагато глибше в історію звичайної людини, історію її самоідентифікації. А також дослідити моделі можливого соціального конструювання особистості з таких очевидних, проте непомітних аспектів, як смак, їжа, пам'ять, спогад, одяг, що утворює неповторну систему кодів, вартих подальших аналітичних шукань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Парасеколі Ф. Голодні неграми: їжа і незображувальна пам'ять // Ф. Олгоф (упорядник). Їжа і філософія: їжте, пийте і будьте щасливі. – К.: Темпора, 2011. – С.115–129
2. Barthes R. Toward a Psychosociology of Contemporary Food Consumption // Food and Culture: a Reader, Carole Counihan and Penny Van Esterik, eds., – New York: Routledge, 1997. – P. 20–27.
3. Manton C. Fed Up: Women and Food in America. – Bergin & Garvey, Connecticut – London, 1999. – 170 p.
4. Tyler A. Noah's Compass. – N.Y.: Alfred A. Knopf., 2009. – 277 p.

СТЕРЕОТИПИ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ В РАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 1920-1930-х рр. ТА «ХАРЧОВА» ДЕТАЛІЗАЦІЯ ПОБУТУ В ДРАМАТУРГІЇ

Тетяна СВЕРБІЛОВА

Інститут літератури ім.Т.Г. Шевченка НАН України, Київ

Тенденції до обговорення проблем «гарного смаку» в ранньорадянському суспільстві і водночас такий літературний феномен, як харчова деталізація в художньому зображенні побуту – відзеркалювалися в радянській драмі, наочна специфіка якої сприяла поширенню цього процесу. Розповсюджуються такі «промислово-харчові» мотиви, як «курка» та «свиня». З'ясується семантика цих образів та їхня пов'язаність із стереотипами «смаку-несмаку». Це була водночас і деталь харчування, і знак такого видатного соціально-психологічного феномена, як раціоналізаторство та винахідництво. Проблема розглядається на прикладі п'єс «Змова почуттів» Ю. Олеші, «Майстри часу» І. Кочерги, «Клоп» і «Баня» В. Маяковського, «Зойкіна квартира» М. Булгакова, «В степах України» О. Корнійчука, «Самогубець» Н. Ердмана, «14 Червоних Хатинок» А. Платонова та ін. Деталізація побуту в радянській літературі 1930-х рр. порівнюється з псевдодеталізацією у творах драматургії пізнього експресіонізму («Наше містечко» Т. Вайлдера).

Ключові слова: радянська драматургія 1920-1930-х рр., стереотипи смаку, пізній експресіонізм, мелодрама, деталізація побуту в драмі.

Тенденции к обсуждению проблем «хорошего вкуса» в раннесоветском обществе и вместе с тем такой литературный феномен, как пищевая деталізація в художественном изображении быта – отражались в советской драме, наглядная специфика которой содействовала распространению этого процесса. Распространяются такие «промышленно-пищевые» мотивы, как «курица» и «свинья». Выясняется семантика этих образов и их связь со стереотипами «вкуса-безвкусицы». Это была вместе с тем и деталь питания, и знак такого выдающегося социально-психологического феномена, как рационалізаторство и изобретательство. Проблема рассматривается на примере пьес «Заговор чувств» Ю. Олеші, «Мастера времени» И. Кочерги, «Клоп» и «Баня» В. Маяковського, «Зойкина квартира» М. Булгакова, «В степях Украины» А. Корнейчука, «Самоубийца» Н. Ердмана, «14 Красных Избушек» А. Платонова и др. Деталізація быта в советской литературе 1930-х гг. сравнивается с псевдодеталізацією в произведениях драматургии позднего экспрессионизма («Наш городок» Т. Вайлдера).

Ключевые слова: советская драматургия 1920-1930-х гг., стереотипы вкуса, поздний экспрессионизм, мелодрама, деталізація быта в драме.